

HET EVANGELIE VOLGENS
VINCENT
VAN GOGH

ANTON WESSELS

Het evangelie
volgens Vincent van Gogh

Uitgeverij
Ten Have

■ WOORD VOORAF

Van Gogh was een uitzonderlijk kunstenaar. Hij had weinig op met de geniecultus, maar nog voor hij goed en wel wist hoe hij een penseel moest vasthouden, zette hij zich al af tegen regels en verhief hij persoonlijke expressie tot het hoogste goed. Hij was tegen ‘routine’, ‘conventie’ en *trucs d’atelier*, en zocht *rücksichtslos* naar karaktervolle kunst. Niet iedere kunstenaar bezit een authentieke stem of weet die te ontwikkelen, maar het bijzondere aan Van Gogh was dat hij die al vroeg had – ook tot zijn eigen verbazing. Hij had nog niet de technische vaardigheden om die stem volledig tot zijn recht te laten komen, maar in zijn kunst school iets eigens, en dat gaf hem vertrouwen voor de toekomst.

Bijzonder is dat die eigen stem ook niet verloren ging toen Van Gogh tijdens zijn Parijse verblijf van stijl veranderde en hij zich de verworvenheden van het (neo-)impressionisme eigen maakte. Sterker nog, hij had sindsdien het gevoel dat hij steeds beter begreep wat die eigen smaak en artistieke persoonlijkheid inhield. Tot een heterogene, uniforme stijl leidde dat echter niet. Binnen de grenzen van zijn eigen mogelijkheden zocht hij steeds naar interessante variaties en vernieuwingen. Dit experimenteren was hem op het lijf geschreven en kan niet los worden gezien van zijn gebrek aan publiek succes. Hij streefde elke dag opnieuw naar dat ene werk dat verschil zou gaan maken.

Dat experimenteren bracht hem, zo weten wij nu, tot prestaties waarvan hij zelf de reikwijdte niet bevroedde. Zijn talent school in zijn ongewoon felle, maar altijd harmonische kleurgebruik, dat pas goed opvalt als je zijn kunst naast die van anderen ziet. Even bijzonder zijn zijn ongewoon snelle en trefzekere schilderwijze met veel verf, zijn heldere composities die direct op het netvlies gegrift staan, zijn gedurfde streven om grafisch, tekenachtig te schilderen, en de ongekend korte tijd waarin hij zich het vak eigen maakte en een geheel nieuwe visie op kunst ontwikkelde.

Hoe belangrijk zijn schilderkunstige en vaktechnische kwaliteiten ook zijn, we doen Van Gogh tekort als we hem alleen daarop beoordelen. Hoe belang-

rijk de vorm voor hem ook was, hij was geen *l'art pour l'art*-kunstenaar. Hij is vaak getypeerd als een 'religieuze realist', en daar valt iets voor te zeggen. Als jong kunstenaar raakte hij onder de indruk van het artistiek-religieuze programma van de Engelse schrijfster George Eliot. Zij vond dat de menselijke natuur 'loveable' was en dat je alleen iets leerde van 'its deep pathos, its sublime mysteries' door 'living a great deal among people more or less commonplace and vulgar'. Zij veroordeelde het streven naar klassieke schoonheid niet, maar betoogde in haar *Adam Bede*:

'let us love that other beauty too, which lies in no secret of proportion, but in the secret of deep human sympathy. (...) do not impose on us any aesthetic rules which shall banish from the region of Art those old women scraping carrots with their work-worn hands, those heavy clowns taking holiday in a dingy pot-house, those rounded backs and stupid weather-beaten faces that have bent over the spade and done the rough work of the world – those homes with their tin pans, their brown pitchers, their rough curs, and their clusters of onions.'

Van Gogh bleef dit humanistisch getinte realisme zijn leven lang trouw. Hij schilderde het liefst dingen van alledag waar het leven overheen was gegaan, om een uitdrukking van hem zelf te citeren. Hij had een voorkeur voor oude vrouwen boven jonge en schilderde in zijn Hollandse tijd ook graag stoffige vogelnesten. Later koos hij voor afgetrapte laarzen en uitgebloeiende zonnebloemen, maar omdat hij toen al was uitgegroeid tot een trefzekere colorist, wordt de aandacht in die laatste stillevens eigenlijk meer getrokken door de vorm dan door het onderwerp. Die ervaring is zelfs zo sterk, dat het motief kan worden gezien als niet meer dan een excuus voor virtuoos schilderen. Deze opvatting is begrijpelijk, maar doet onvoldoende recht aan Van Gogh. Om de balans te herstellen moet zo nu en dan weer met kracht van argumenten gewezen worden op het religieuze, humanistisch getinte aspect van zijn kunst, en dit boek van Anton Wessels ontleent hieraan zijn bestaansrecht én zijn waarde. De schrijver geeft zijn eigen visie, en zo hoort dat ook: Van Goghs zoeken naar de waarheid in de kunst en het leven vraagt om een authentieke reactie.

Louis van Tilborgh
conservator Van Gogh Onderzoek
bij het Van Gogh Museum

■ INHOUD

INLEIDING 11

LEVENSLLOOP VINCENT VAN GOGH 17

LEVEN EN INSPIRATIEBRONNEN 25

Vincent Willem 25

Een familie van predikanten en kunsthandelaars 27

Leraar en evangelist 28

In de boekhandel 33

Moderne christenen 34

Dominee-dichters en de kunst 37

Een eerlijk mens 38

Evangelist in België 40

De Christus van de kolenmijn 41

Het schilderen van de Borinage 43

Keuze voor het schilderbestaan 44

Twee soorten schilders 46

Belangrijke schilders en tekenaars 48

Het boerenleven 52

Schildervriend Anthon van Rappard 54

Paul Gauguin 55

Reisgenoten: Vincent en Theo 57

De inspiratie van de literatuur 60

Bijbel, literatuur en kunst 64

Brenger van troost 68

De rol en betekenis van gelijkenissen 70

De verkoopbaarheid van zijn werk 71

DROEVIG MAAR ALTIJD BLIJDE 73

- Doerfheid in Vincents leven en werk 73
- De stem van het geweten: gewetensangst 76
- De arme klasse 77
- Omzien naar Sien 81
- 'Krabbelen' 86
- De meester van de menselijkheid 88
- De constitutie van de Franse revolutie: een 'nieuw evangelie' 91
- 'Een innerlijke en verborgen revolutie zal komen' (Tolstoj) 92
- De mammon of het geld 94
- Menselijkheid, deernis en hulpbehoevendheid 95
- Arbeiders 98
- Het laatste avondmaal 102
- De piëta 105
- De tuin van de dichter 108
- De paradijstuin 109
- Getsemane 111
- Sterven en transformatie 114
- Sterven: reis langs de sterren 117
- De opwekking van Lazarus 118
- De hang naar het eeuwige 120
- Er is in de dood niets droevigs 125

VAN DUISTERNIS NAAR LICHT 129

- De witte en de zwarte straal 129
- De eeuwige poëzie van de kerstnacht 129
- Mijnwerkers, duisternis en licht 136
- Literatuur als licht in de duisternis 142
- Licht en duisternis (clair-obscur) 150
- Schilders van het licht 152
- Zelfportret 154
- De taal van de natuur 157
- Klimop 160
- Zonnebloemen 162
- Bomen 165
- Japan: het Zuiden, de natuur en de zon 167

De vier evangelisten: de seizoenen met hun kleuren 170
Sterren in de nacht 171
Dokter Gachet 174

DE KUNST VAN HET LEVEN 179

Leven en levenstaak 179
Voor geloven in de wieg gelegd 180
Godsdiensten verdwijnen, maar God blijft 183
Ons leven is een pelgrimstocht 189
Vreemdelingschap en ballingschap 192
Wandelaars op een pelgrimstocht 195
Pelgrims samen op weg 197
Zich storten in de volle zee van de werkelijkheid 202
Samenwerking met andere artiesten 204
Aan boord van mijn kleine gele huisje 206
Troostend baken op gevaarlijke zeeën 210
Redder uit doodsangst 215
Lege stoelen 216
De worsteling om te leven 220
Werken tot gekwordens toe 224
Christus de grootste kunstenaar 227
God als licht, Christus als zon 232

BIBLIOGRAFIE 237

INDEX VAN KUNSTWERKEN 249

INDEX VAN PERSONEN EN ZAKEN 252

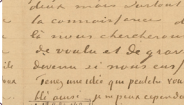

INDEX VAN BIJBELTEKSTEN EN BIJBELSE PERSONEN 254

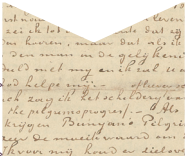
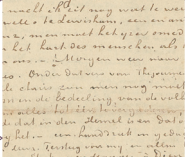

LIJST VAN KUNSTENAARS EN SCHRIJVERS 255

LEVENSLLOOP

VINCENT VAN GOGH

30 maart 1852		Geboorte en dood van Vincent van Gogh als oudste kind van dominee Theodorus van Gogh en Anna van Gogh-Corbentus.
30 maart 1853		Geboorte van Vincent Willem van Gogh te Groot-Zundert (Noord-Brabant).
1 mei 1857		Geboorte van zijn broer Theo.
1861-1862		Onderwijs op de dorpsschool in Zundert.
1862-1864		Tussen januari 1862 en februari 1864 dertien tekeningen bekend (voornamelijk kopieën).
1864-1866		Volgt onderwijs op kostschool in Zevenbergen.
1866		Vanaf september 1866 leerling aan de Hogere Burgerschool (HBS) in Tilburg.
1867		Eén tekening bekend.
maart 1868		Voor het einde van tweede klas keert Vincent terug naar zijn ouderlijk huis in Zundert.
30 juli 1869		In dienst van internationale kunsthandel Goupil & Cie in Den Haag als jongste bediende, met als chef Herman Gijsbertus Tersteeg (1845-1917); vertrouweling van de eigenaar, oom Vincent (Cent) (1820-1888).

1871		Familie Van Gogh verhuist naar Helvoirt.
augustus 1872		Begin briefwisseling met broer Theo.
januari 1873		Theo in dienst van Goupil-filiaal in Brussel, oorspronkelijk in bezit van oom Hendrik (Hein) van Gogh (1814-1877).
19 mei 1873		Vincent in dienst van het Londense filiaal van Goupil. Hij woont ten huize van Mrs. Sarah Ursula Loyer.
juni 1874		Teleurgestelde liefde voor Eugenie (Ursula) Loyer.
oktober 1874		Overplaatsing naar hoofdkantoor van Goupil & Cie in Parijs.
januari 1875		Terugkeer naar Londense vestiging.
15 mei 1875		Opnieuw overgeplaatst naar vestiging in Parijs.
18 oktober 1875		Familie Van Gogh verhuist naar Etten.
15 mei 1875		Overplaatsing naar hoofdkantoor Goupil in Parijs.
maart 1876		Opgezegd bij, dan wel ontslagen door de opvolgers van Goupil & Cie, Boussod en Valadon, de kunsthandel voor wie Theo van Gogh later werkt.
16 april 1876		Onderwijzer in de Engelse badplaats Rams-gate; assistent op de school van Mr. William Stokes.
juli 1876		Hulpprediker te Isleworth (nabij Londen) bij dominee Thomas Slade-Jones (1829-1883).

29 oktober 1876

Vincent geeft zijn eerste preek in de Methodistkerk te Richmond.

december 1876

Tijdens Kerstmis op bezoek in Nederland, waar hij verblijft in zijn ouderlijk huis in Etten.

januari tot april 1877

Werkt in de boekhandel Blussé & Van Braam in Dordrecht.

9 mei 1877

Vertrekt naar Amsterdam voor studie voor staatsexamen om theologie te kunnen gaan studeren. Mendes da Costa is zijn docent.

juli 1878

Geeft de studie van met name Latijn en Grieks op.

augustus 1878

Begint evangelistenopleiding te Laeken (bij Brussel).

november 1878

Staakt de evangelistenopleiding.

december 1878

Reist door naar Bergen (Mons) in de Borinage om evangelisatiewerk te doen.

januari 1879

Aangesteld te Wasmes als evangelist.

winter 1880

Bezoekt het atelier van de dichter-schilder Jules Breton in Courrière (Frankrijk), maar durft niet bij hem naar binnen te gaan.

maart 1880

Werkt als evangelist te Cuesmes en begint te tekenen.

juli 1880

'Bekeringsbrief' na achttien maanden stilzwijgen.

september 1880

Ontdekt zijn roeping als schilder.

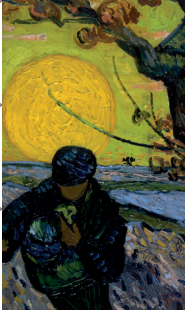

oktober 1880

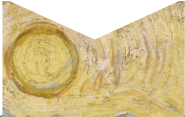

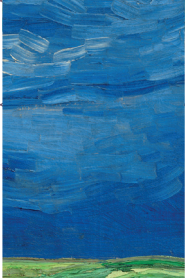
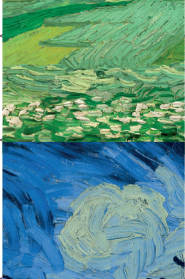

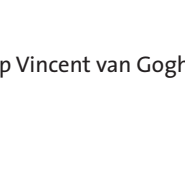
Schrijft zich in bij de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel.

oktober 1880		Kennismaking met Anthon van Rappard (1858–1892).
april 1881		Verlaat de kunstacademie in Brussel en gaat terug naar zijn ouders in Etten.
1 augustus 1881		Wordt verliefd op zijn acht jaar oudere nichtje Kee Stricker (1846-1918), die kort tevoren weduwe is geworden van dominee Vos. Zijn aanzoek wordt afgewezen.
december 1881		Verlaat Etten na een ruzie met zijn vader over kerkbezoek met Kerst. Vertrekt naar Den Haag.
december 1881		Leeft in Den Haag samen met Clasina (Sien) Hoornik (1850–1904) en haar dochtertje.
winter 1882		Wordt door zijn aangetrouwde oom, de schilder Anton Mauve van de Haagse School, begeleid op zijn eerste schreden in het schildervak, maar raakt met hem gebrouilleerd.
maart 1882		Eerste opdracht van oom Cornelis voor twaalf stadsgezichten.
juni 1882		Ligt in ziekenhuis vanwege een geslachtsziekte.
2 juli 1882		Kind van Sien (niet het zijne) wordt geboren.
7 augustus 1882		Familie Van Gogh verhuist naar Nuenen.
11 september 1882		Verlaat Sien en haar kinderen.
september 1883		Gaat naar Drenthe, zwerft door het veenland-schap.
5 december 1883		Keert terug naar zijn ouders, verblijft in Nuenen.

<p>januari 1884</p>		<p>Zijn moeder breekt een been, hij verzorgt haar. Werkt in Nuenen eerst in een 'atelier' achter de pastorie, daarna in een eigen atelier als 'boerenschilder'. Geeft les aan drie leerlingen. Sluit een overeenkomst met Theo over samenwerking (ondersteuning van Theo's zijde).</p>
<p>Voorjaar 1884</p>		<p>Buurmeisje Margot Begemann wordt verliefd op hem.</p>
<p>augustus 1884</p>		<p>Zelfmoordpoging van buurvrouw.</p>
<p>27 maart 1885</p>		<p>Overlijden van zijn vader.</p>
<p>april/mei 1885</p>		<p>Schildert <i>De aardappeleters</i>.</p>
<p>Tweede helft juni 1885</p>		<p>Breuk met Anthon van Rappard.</p>
<p>24 november 1885</p>		<p>Verhuist naar Antwerpen.</p>
<p>18 januari 1886</p>		<p>Schrijft zich in bij de Koninklijke Academie in Antwerpen.</p>
<p>februari 1886</p>		<p>Vertrekt naar Parijs en gaat bij Theo wonen. Werkt in het atelier van Cormon. Ontmoet schilders als Émile Bernard (1868–1941) en werkt met Paul Signac (1863–1935) en Paul Gauguin (1848–1903). Stelt eerste werk ten toon in Café-Brasserie du Tambourin, geleid door de Italiaanse Agostina Segatori.</p>
<p>20 februari 1888</p>		<p>Vertrekt naar Arles in de Provence (Zuid-Frankrijk).</p>
<p>juli 1888</p>		<p>Schildert in Saintes-Maries-de-la Mer.</p>
<p>september 1888</p>		<p>Verhuist naar het 'Gele Huis'.</p>
<p>23 oktober 1888</p>		<p>Paul Gauguin (1848–1903) trekt in Arles bij hem in het 'Gele Huis' in, om samen een kunstatelier te beginnen.</p>

december 1888		Theo kondigt zijn verloving met Johanna Bonger aan.
23 december 1888		De spanningen met Paul Gauguin bereiken een climax. Vincent stort geestelijk in en verwondt zich aan zijn oor.
24 december 1888		Nadat Gauguin Vincent 's morgens gewond heeft aangetroffen, vertrekt hij overhaast naar Parijs, met het verzoek aan Joseph Roulin hem op de hoogte te houden. Dominee F. Salles trekt zich het lot van Vincent aan. Opname in ziekenhuis in Arles.
31 december 1888		Dominee Salles stuurt Theo bericht van verbetering van Vincents toestand.
7 januari 1889		Vincent verlaat het ziekenhuis en keert terug naar het 'Gele Huis'.
9 februari 1889		Opnieuw ziekenhuisopname; verblijft er tot 17 april.
27 februari 1889		Op last van de commissaris van politie wordt Vincent tegen zijn wil en volkomen bij zinnen in het hospitaal opgesloten. Een dertigtal buurtbewoners heeft een petitie ondertekend waarin hem abnormaal gedrag wordt toegeschreven die hun veiligheid in gevaar zou brengen.
17 april 1889		Huwelijkssluiting van Theo met Jo Bonger (1862-1925) in Amsterdam.
8 mei 1889	Vrijwillig opgenomen in Saint-Paul-de Mausole, een krankzinnigengesticht in Saint-Rémy-de Provence. Dominee Salles begeleidt hem naar zijn nieuwe bestemming.	

januari 1890		Eerste lovende kritiek van de kunstcriticus Albert Aurier in <i>Mercure de France</i> .
31 januari 1890		Geboorte van Vincent (1890-1978), zoon van Theo en Jo.
maart 1890		Verkoop van zijn schilderij <i>De rode wijngaard</i> aan Anna Boch, voor 400 franken.
17 mei 1890		Vertrek uit Saint-Remy, aankomst in Parijs.
21 mei 1890		Aankomst in Auvers-sur-Oise (bij Parijs). Gaaf wonen in de herberg van Gustave Ravoux. Ontmoet dokter Gachet.
juli 1890		Bezoek aan Theo en Toulouse Lautrec in Parijs.
27 juli 1890		Verwondt zichzelf met een schot in de borst.
29 juli 1890		Vincent overlijdt op 37-jarige leeftijd in Auvers, in aanwezigheid van Theo.
oktober 1890		Theo, lijdend aan syfilis en ernstige stress, stort mentaal in en wordt opgenomen in een kliniek in Auteil bij Parijs. Via dr. Frederik van Eeden wordt hij opgenomen in een ziekenhuis voor geesteszieken in Utrecht.
25 januari 1891		Theo overlijdt in Utrecht op 33-jarige leeftijd aan dementia paralytica.
1914		Johanna van Gogh-Bonger laat de resten van Theo naar Auvers overbrengen om hem naast Vincent te begraven.
1978		Theo's zoon Vincent overlijdt op 88-jarige leeftijd in Laren.

■ LEVEN EN INSPIRATIEBRONNEN

Vincent Willem

Vincent wordt op 30 maart 1853 geboren in Zundert, een klein dorpje in Noord-Brabant, dicht bij de Belgische grens. Zijn moeder, Anna Cornelia Carventus, is een energieke en levenslustige vrouw met een grote liefde voor de natuur, die met groot gemak haar gedachten op papier weet te zetten. Zijn vader, Theodorus van Gogh, is Nederlands Hervormd predikant. Hun zoon noemen zij Vincent Willem. De naam Vincent is dezelfde als die van het kind dat precies een jaar eerder, op 30 maart 1852, is geboren én gestorven. Vlak naast

Anna Cornelia van Gogh-Carventus
(1819-1907)
Den Haag, 1880 / 1890 – De Lavatier
Co (fotograaf)
foto - 11 cm x 6 cm
Van Gogh Museum Amsterdam
(Vincent van Gogh Stichting)

Graf van Vincent's broertje in Zundert
Van Gogh Museum Amsterdam

het kerkje in Zundert ligt dit kindje met de identieke eerste naam begraven: *Vincent van Gogh 1852*. Op de platte steen staat de tekst: 'Laat de kinderkens tot Mij komen; want derzulken is het Koninkrijk Gods.' (Lucas 18:16)¹. In tegenstelling tot zijn broertje krijgt Vincent ook de naam Willem en is daarmee vernoemd naar beide grootvaders. Op 1 mei 1857 wordt zijn broer Theodorus (Theo) geboren. Nog vier zusters en één broer zullen volgen.

1 Alle verwijzingen naar bijbelboeken, ook binnen citaten, zijn van de auteur.

Een familie van predikanten en kunsthandelaars

De familie van Vincent bestaat uit veel predikanten en kunsthandelaars. Vincents vader Theodorus studeert theologie in Utrecht en wordt in 1849 beroepen tot predikant te Groot-Zundert, waar hij door zijn vader in het ambt bevestigd wordt. Later zal hij ook in Helvoirt, Etten en Nuenen staan. Ook de broer van zijn moeder, oom Johannes Paulus Stricker, is dominee, vanaf 1855 in Amsterdam.

Vincent wordt beïnvloed door de evangelische vroomheid van zijn vader, die de ‘Groninger richting’ aanhangt, waarbij het *leven* gaat boven de *leer*. Hun emotionele vroomheid gaat in tegen de dorre dogmatiek in de Nederlands Hervormde kerk van die tijd. De ‘Groningers’ herontdekken *De Navolging van Christus* van Thomas a Kempis. Zij benadrukken het navolgen van Christus door liefde, nederigheid en sociale dienstverlening.

Op Pasen 1871, als hij negentien jaar oud is, legt Vincent in de Hervormde kerk in Den Haag belijdenis af van zijn geloof. Vijf jaar later in Engeland herinnert hij zich zijn catechiseermeester Hille nog. Vincent vraagt dan aan Theo, die in de kunsthandel in Den Haag werkzaam is, om Hille eens op te zoeken, hem te vertellen dat hij schoolmeester in Engeland is geworden en, wie weet, later in een of andere kerkelijke betrekking komt.

Vincent heeft maar liefst drie ooms die in de grote, internationaal vermaarde kunsthandel Goupil & Cie werken. Zijn peetoom Vincent (oom Cent) heeft een grote liefde voor kunst en literatuur en met hem klikt het het best. Hij verkoopt de Haagse kunsthandel aan de Parijse onderneming Goupil, die verder galerieën in Brussel, Parijs en Londen heeft. Oom Johannes, die in 1877 directeur van de marinewerf in Amsterdam en later viceadmiraal wordt, zal Vincent tijdens zijn studie in Amsterdam huisvesten.

Vanaf zijn zestiende, na een middelbare schoolopleiding die hij om onduidelijke redenen niet heeft afgemaakt, is Vincent zes jaar met de kunsthandel verbonden. Hij werkt eerst bij Goupil in Den Haag, maar vertrekt met een gunstig getuigschrift in juni 1873 naar het Londense filiaal. Daar schrijft hij: ‘Ik heb een rijk leven hier, “wij bezitten niets, toch hebben we alles”.’ (2 Korinthiërs 6:10). Hij begint te geloven daar een kosmopoliet te worden, dat is ‘geen Dutchman, Englishman of Frenchman, maar eenvoudig een man.’ Daarna werkt hij ook in het Parijse filiaal, waar hij echter per 1 april 1876 wordt ontslagen omdat men merkt dat Vincent ‘geen ambitie meer voor zijn

vak had'. Aanleiding is dat hij in de drukke kersttijd een aantal dagen eerder naar zijn ouders in Etten gaat, maar Vincent voelt zich er ook niet gelukkig meer en overwoog eerder al zelf ontslag te nemen.

Al met al was hij door dit werk in de kunsthandel vertrouwd geraakt met de kunst en waren kunstenaars zeer belangrijk voor hem geworden.

Leraar en evangelist

Vader Van Gogh is blij als Vincent daarna een betrekking kan krijgen in de badplaats Ramsgate in Zuid-West Engeland. In een klein jongensinternaat geeft hij les in Frans, Duits en wiskunde, overigens alleen tegen kost en inwoning. In die tijd maakt Vincent een sterk religieuze periode door. In het werk dat hij op school doet ligt de nadruk op godsdienstonderwijs.

Uitzicht op Royal Road, Ramsgate

Ramsgate, mei 1876

potlood, pen in bruine inkt, op vergé papier, 5,6 x 5,7 cm

Van Gogh Museum Amsterdam

(Vincent van Gogh Stichting)

Ary Scheffer
Christus Consolator
1837
184 x 248 cm
Amsterdams Historisch Museum (bruikleen aan Van Gogh Museum Amsterdam)

Op zijn verzoek stuurt Theo hem gravures met voorstellingen van *Christus Consolator* (Christus de Trooster) en *Christus Remunerator* (Christus de Vergelder) van de Dordtse schilder Ary Scheffer, die hij zeer bewondert. Hij noemt ze 'schilderijen om nooit te vergeten'. Vincents vrome ontboezemingen in de correspondentie worden zelfs hun vader te gortig. Deze schrijft Theo:

'Och, leerde hij nog eenvoudig als een kind te zijn, en niet zo overdreven en overspanen te schermen met bijbelteksten. 't Maakt ons hoe langs zo meer bezorgd, en vrees ik dat hij ten enenmale ongeschikt wordt voor het praktische leven, 't is bitter jammer... Wil hij evangeliedienaar worden, dan moet hij er de voorbereiding en nodige studie voor willen aanpakken, dan zou ik er meer vertrouwen in hebben.'

In oktober begint Vincents ideaal enigzins in vervulling te gaan. Hij moet dan tot 13.00 uur les blijven geven, maar kan verder te Turnham Green in een klein kerkje gaan werken als hulpprediker.